

Nr 252.

Ankom till riksdagens kansli den 25 juni 1946 kl. 3 em.

Utlåtande angående vissa med redovisningen å kapitalbudgeten sammanhängande frågor.

(4:e avd.)

I propositionen nr 308 har Kungl. Maj:t, under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden för den 24 maj 1946, såvitt nu är i fråga, föreslagit riksdagen dels bemyndiga Kungl. Maj:t att i överensstämmelse med i nämnda statsrådsprotokoll förordade grunder disponera över de för vederbörande affärsverk anvisade dispositionsanslagen för förskottering av beslutade investeringsutgifter, dels besluta att Kungl. Maj:t skall äga hos riksgäldskontoret lyfta erforderligt belopp, högst 5 miljoner kronor, för förskottering i enlighet med vad till statsrådsprotokollet anförts av erforderliga kostnader till återuppbyggnad m. m. i anledning av eldsvåda eller annan olyckshändelse, som drabbat statlig anläggning, dels ock besluta att insättning av affärsverkens överskottsmedel mot ränta hos riksgäldskontoret från och med den 1 juli 1946 icke skall äga rum.

I skrivelse den 30 april 1946 har *riksräkenskapsverket* avgivit berättelse över riksbokslutet för budgetåret 1944/45. Ämbetsverket har därvid lämnat en redogörelse över utfallet av den av 1944 års riksdag fastställda investeringsplanen samt de bokföringsåtgärder, som nödvändiggjorts av den nya kapitalbudgetsuppställningen. Därjämte har ämbetsverket berört frågan om vissa smärre jämkningar och kompletteringar av redovisningsförfarandet. Emellertid har riksräkenskapsverket ansett sig icke ännu ha vunnit sådan erfarenhet av redovisningsförfarandet, att ämbetsverket vore i stånd att nu avgiva några definitiva förslag i fråga om anordnandet av anslagsanvisnings- och redovisningsförfarandet. Ämbetsverket har därför förordat att härmed finge anstå till dess ytterligare erfarenhet vunnits.

Vissa av de frågor, som av riksräkenskapsverket berörts i förenämnda skrivelse, har departementschefen ansett vara av beskaffenhet att i förevarande sammanhang böra upptagas till prövning. Därjämte har upptagits vissa andra förslag rörande kapitalbudgeten.

Vissa anslagsöverskridanden. I förenämnda skrivelse angående riksbokslutet har riksräkenskapsverket framhållit, att hos affärsverken konstaterats vissa överskridanden av investeringsanslag. Detta förhållande borde enligt

riksräkenskapsverkets uppfattning föranleda, att möjlighet öppnades för affärsverken att förskottera investeringskostnader från vederbörligt dispositionsanslag, därest medelsanvisningar på tilläggsstat icke ansåges böra ifrågakomma.

Oförutsedda utgifter på kapitalbudgeten. I skrivelse den 4 oktober 1945 har riksräkenskapsverket framlagt utredning om sättet för bestridande av kostnaderna för återuppförande av anläggningar, vilka utsatts för skador av katastrofnatur. Beträffande *affärsverken* anser verket, att frågan redan fått en tillfredsställande lösning, varför verket icke funnit anledning föreligga att framlägga några ytterligare förslag. Detsamma gällde även *försvarets fabriksfond* och *väg- och vattenbyggnadsväsendets förrådsfond*.

För *övriga fonder*, särskilt för fastighetsfonderna samt andra fonder, som förvalta fast egendom, vore emellertid nödvändigt att åvägabrinda en lösning av förevarande fråga. Härvid har verket, med avvisande av möjligheten att anlita anslaget till oförutsedda utgifter under riksstatens trettonde huvudtitel, såsom tänkbara möjligheter föreslagit 1) antingen anvisande för ändamålet av särskilda eller för fonderna i fråga gemensamma dispositionsanslag 2) eller en för ändamålet hos riksgäldskontoret öppnad rörlig kredit till Kungl. Maj:ts förfogande 3) eller slutligen en förening av dessa båda alternativ. Riksräkenskapsverket förordar öppnande av en rörlig kredit å 5 miljoner kronor hos riksgäldskontoret, avsedd att användas till förskottering av omedelbart erforderliga medel *dels* för återuppbyggnad i anledning av sådana skador å statliga anläggningar som uppkommit genom brand eller olyckshändelser, *dels ock* för förhindrande av fortsatt förstörelse av den skadade egendomen. De med anlitan av denna kredit förskotterade utgifterna förutsättas senare i vanlig ordning bliva föremål för anslagsmässig reglering över kapitalbudgeten.

Överskott av likvida medel hos affärsverken. Genom kungörelse den 23 oktober 1915, nr 400, stadgades, bland annat, skyldighet för allmänna verk och inrättningar att där riksbankskontor fanns å platsen hålla kontanta, för omedelbart förestående utgifter icke behövliga behållningar insatta å giroräkning i riksbanken. När denna kungörelse ersattes med nu gällande kungörelse den 19 december 1924, nr 517, skedde icke någon ändring på denna punkt. För dylika medel lämnar riksbanken icke räntegottgörelse.

Rätt att i riksgäldskontoret mot ränta insätta vissa särskilt fonderade medel har i olika sammanhang medgivits, bland annat i fråga om de affärsdrivande verkens förnyelsefonds- och pensionsfondsmedel. I samband med kapitalbudgetens omläggning upphörde dessa insättningar. Domänverket, telegrafverket och statens reproduktionsanstalt ha vidare erhållit medgivande att temporärt insätta vissa överskott av likvida medel i riksgäldskontoret mot ränta. Dessa medgivanden äro alltjämt gällande.

I infordrat yttrande över en av telegrafstyrelsen den 13 juni 1945 gjord framställning i fråga om räntebärande placering av tillfälliga överskott av

likvida medel har riksräkenskapsverket anfört, att i huvudsak fyra alternativ syntes möjliga när det gällde förvaltningen av ett kortfristigt likviditetsöverskott.

1) Medlen insätts i riksgäldskontoret, som i så fall öppnar en kortfristig räntebärande bankräkning för respektive affärsverk. Förutsättning härför bör vara, att å sådan räkning icke gäldas högre ränta än ett enskilt affärsföretag på motsvarande villkor kan erhålla i enskild bank.

2) Affärsverken berättigas öppna räkning i statlig affärsbank (jordbrukarbanken) på de villkor denna kan erbjuda.

3) Affärsverken berättigas förvärva skattkamarväxlar.

4) Affärsverken redovisa medlen över investeringsstaten och berättigas att under efterföljande budgetår likaledes över investeringsstaten återbekomma samma medel.

Departementschefen — som ansett den av 1944 års riksdag beslutade, genomgripande omläggningen av kapitalbudgetredovisningen lämpligen böra i sin nuvarande utformning tillämpas under ett flertal budgetår innan frågan om någon allmän översyn därav lämpligen kunde upptagas till prövning — har beträffande de i det föregående berörda särskilda frågorna anfört följande.

Emellertid synas vissa jämkningar och kompletteringar redan nu böra underställas riksdagen till avgörande. Här möter i första hand den av riksräkenskapsverket anmälda frågan om vissa anslagsöverskridanden hos affärsverken. Dessa ha sin grund i affärsverkens önskan att i vissa fall kunna påbörja eller fortsätta investeringsarbeten under våren, oaktat de för ändamålet erforderliga anslagsmedlen äro anvisade att disponeras först under det kommande budgetåret. Väl får det icke ifrågakomma att affärsverken förfoga över investeringsanslagen i annan ordning än den av riksdagen beslutade. Emellertid är det angeläget att möjligheter beredas affärsverken att på det arbetstekniskt och ekonomiskt mest fördelaktiga sättet genomföra de beslutade investeringarna. Någon principiell erinran synes vidare icke kunna riktas mot att, på sätt riksräkenskapsverket ifrågasatt, disponibelt belopp å vederbörande verks dispositionsanslag får förskottsvis anlitas för ändamålet. Kungl. Maj:t bör därför äga medgiva att av vederbörande dispositionsanslag förskottas medel för igångsättande av sådant företag, vartill medel anvisats för det följande budgetåret, eller där så erfordras för fullföljande av dylikt investeringsföretag utöver vad det för löpande budgetår beviljade investeringsanslaget medgiver. Dessa medelsanvisningar böra betraktas såsom förskott som snarast efter budgetårsskiftet måste ersättas av medel från vederbörande investeringsanslag.

Vad rör frågan om medel för bestridande av oförutsedda utgifter på kapitalbudgeten ansluter jag mig till riksräkenskapsverkets förslag, vilket synes vara ett lämpligt sätt att inom ramen för vår nuvarande budgetteknik lösa denna fråga. Jag förordar, att åtgärder vidtagas för öppnande i riksgäldskontoret av en kredit å 5 miljoner kronor för ifrågavarande ändamål.

Med anlitan av denna kredit böra förskottas sådana kostnader i anledning av inträffad eldsvåda eller annan olyckshändelse, vilka regelmässigt bestridas från kapitalbudgetanslag. Utgiften bör således avse en mer omfattande reparation eller åtgärder för den skadade anläggningens ersättande

genom nybyggnad av lämplig storlek och utformning eller genom om- eller utbyggnad av annan befintlig anläggning. På Kungl. Maj:ts prövning bör bero, huruvida krediten skall anlitas eller om frågan om erforderliga åtgärder skall vila i avbidan på riksdagens prövning. Den senare vägen bör givetvis väljas, om beslut i frågan utan olägenhet kan anstå eller tvekan kan råda om lämpligheten att omedelbart ersätta den förstörda anläggningen med en ny av i huvudsak samma karaktär. Krediten bör kunna anlitas för kostnader i anledning av olyckshändelse m. m., som drabbar å kapitalfond redovisad anläggning i den mån icke behovet av förskott tillgodosetts i annan ordning.

Vad slutligen angår frågan om dispositionen av uppkommande överskott av likvida medel hos affärsverken må i första hand understrykas den av riksräkenskapsverket påtalade nackdelen av att mellan affärsverken och riksgäldskontoret tillämpas ett dubbelt system av fordringar och skulder. Detta blir fallet om affärsverken dels rekvirera kapitalmedel för realiserande av sina investeringsstater, dels ock hos riksgäldskontoret mot ränta insätta uppkommande överskott av likvida medel. I anslutning till riksräkenskapsverkets förenämnda redogörelse för kapitalbokslutet för budgetåret 1944/45 må vidare här framhållas, att det är riksräkenskapsverket som i egenskap av centralt statligt bokföringsorgan verkställer det för hela statsverket enhetliga kapitalbokslutet och i samband därmed vidtager de bokföringsåtgärder av bokslutskaraktär, vartill verket finner anledning. Det är alltså i viss utsträckning endast i riksräkenskapsverkets bokföring som på titeln Övriga kapitalmedel bokförs de rörelsemedel, som kommit att utnyttjas för investeringsändamål. Såsom riksräkenskapsverket framhållit återgå dessa transitoriska poster automatiskt i det nya budgetårets bokföring.

Det synes angeläget att även på här förevarande punkt genomföra det enhetliga system för kapitalmedlens bokföring, som tidigare kommit till uttryck i riksdagens beslut om avskaffande av särskilda avsättningar av pensionsfonds- och värdeminskningskonto(förnyelsefonds)medel. Den åt vissa affärsverk givna rätten att hos riksgäldskontoret mot ränta insätta uppkommande överskott av likvida medel bör därför icke utsträckas att omfatta ytterligare myndigheter, utan i stället även formellt från och med nästa budgetår upphävas beträffande de affärsverk för vilka den gäller.

Uppkommande överskott av likvida medel bör därför i framtiden sättas på vederbörande verks checkräkning hos riksbanken. I den mån de behöva anlitas för realiserande av den för vederbörande verk fastställda investeringsstater bör så givetvis ske innan kapitalmedel för ändamålet rekquireras från riksgäldskontoret. Därest verket anser att det uppkomna likviditetsöverskottet är av stadigvarande natur, böra de sålunda investerade rörelsemedlen av verket upptagas under titeln Övriga kapitalmedel på investeringsstatens inkomstsida, varigenom de definitivt upphöra att vara tillgängliga för verket såsom rörelsemedel. Bedömes däremot det uppkomna likviditetsöverskottet vara endast av tillfällig art, vidtar vederbörande affärsverk icke någon bokföringsåtgärd berörande investeringsstatens inkomstsida, utan den vidtagna dispositionen kommer där till uttryck först i riksräkenskapsverkets sammanfattade kapitalbokslut. Då denna bokföringstransaktion automatiskt återgår i påföljande budgetårs bokföring bibehålles verket sålunda vid dispositionsrätten till rörelsemedlen.

Av den i det föregående lämnade redogörelsen framgår, att för telegrafverket under senare år uppkommit överskott av likvida medel till belopp, som överstigit behovet av medel för nyinvestering. Såsom riksräkenskapsverket framhållit, torde detta närmast sammanhänga med verkets svårigheter att under nu rådande knapphet på material i erforderlig omfattning komplettera sina förråd. Det är därför en tillfällig företeelse. Motsvarande svå-

righeter ha även givit anledning till uppkomsten hos privata företag av stora likviditetsöverskott, för vilka företagen icke i nuvarande läge utan risk för framtida likviditetssvårigheter kunna finna en räntabel placering. Den omständigheten att, såsom även riksräkenskapsverket framhållit, de affärsdrivande verken icke behöva gardera sig mot risken för kapitalbrist, utan kunna i så stor utsträckning som sker investera uppkommande likviditetsöverskott i räntabla anläggningar ger dem också en gynnsam ställning i jämförelse med privata företag. Med hänsyn till vad här anförts, synes det mig icke berättigat att frågå huvudregeln för behandlingen av likviditetsöverskott i syfte att därigenom tillföra affärsverken en ränteinkomst på dessa medel.

Erfarenheterna av det nya redovisningsförfarande, som infördes i samband med kapitalbudgetens omläggning, inskränka sig till två budgetår. Med hänsyn härtill har utskottet intet att erinra mot att slutliga förslag i fråga om anslagsanvisnings- och redovisningsförfarandet framläggas först sedan det nya systemet prövats ytterligare någon tid.

Utskottet.

Vad angår den av departementschefen berörda frågan om anslagsöverskridanden hos affärsverken har utskottet ansett erinran icke böra riktas mot att vederbörande verks dispositionsanslag får förskottvis användas för igångsättande av sådant företag, vartill medel anvisats för det följande budgetåret, eller där så erfordras för fortsättande av företag utöver vad för löpande budgetår beviljat investeringsanslag medgiver. Sådana förskott böra snarast efter budgetårsskiftet ersättas av medel från vederbörande investeringsanslag. Uppgift rörande storleken av de förskott, som kunna komma att medgivas, synes böra lämnas riksdagen i samband med de årliga redogörelserna för användningen av dispositionsanslagen.

Vad departementschefen föreslagit i fråga om bestridandet av oförutsedda utgifter på kapitalbudgeten har ej givit utskottet anledning till erinran.

I fråga om dispositionen av överskott av likvida medel hos affärsverken har departementschefen föreslagit, att insättning av sådana medel mot ränta hos riksgäldskontoret icke skall äga rum från och med nästa budgetår. I den mån upptagas såsom inkomst i investeringsstaten och därigenom upphöra att vara tillgängliga för verket såsom rörelsemedel. Om likviditetsöverskottet åter är av tillfällig natur, skulle medlen, på samma sätt som i fråga om andra statliga verk, insättas på checkräkning i riksbanken. Vad sålunda föreslagits står i överensstämmelse med riksdagens tidigare fattade beslut om affärsverkens pensionsfonds- och förnyelsefondsmedel samt med huvudregeln för behandlingen av likviditetsöverskott. Utskottet finner sig därför böra tillstyrka Kungl. Maj:ts förslag jämväl i denna del.

Utskottet hemställer,

att riksdagen må

a) bemyndiga Kungl. Maj:t att i överensstämmelse med i statsrådsprotokollet över finansärenden för den 24 maj 1946 förordade grunder disponera över de för vederbörande affärsverk anvisade dispositionsanslagen för förskottering av beslutade investeringsutgifter;

b) besluta att Kungl. Maj:t skall äga hos riksgäldskontoret lyfta erforderligt belopp, högst 5 miljoner kronor, för förskottering i enlighet med vad till statsrådsprotokollet anförts av erforderliga kostnader till återuppbyggnad m. m. i anledning av eldsvåda eller annan olyckshändelse, som drabbat statlig anläggning; samt

c) besluta att insättning av affärsverkens överskottsmedel mot ränta hos riksgäldskontoret från och med den 1 juli 1946 icke skall äga rum.

Stockholm den 25 juni 1946.

På statsutskottets vägnar:

J. B. JOHANSSON.

Vid förestående ärendes slutbehandling inom utskottet ha närvarit

från första kammaren: herrar *Johan Bernhard Johansson, Oscar Olsson, Pauli, Bäckström, Karl Andersson, Heiding, Mannerskantz, Boman, Ekströmer, Johan Eric Ericson och Hesselbom*; samt

från andra kammaren: herrar *Törnkvist, Eriksson* i Stockholm, *Ohlin, Falla, Rubbestad, Mårtensson, Åkerström, Hoppe, Thapper, Onsjö* och *Birke*.
